

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 17 – 2/2010.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_10/enges_2_10.pdf]

KIRJA-ARVIO

KYLÄTUTKIMUSTA TIETEIDENVÄLISESTI

KNUUTTILA, SEPPO & RANNIKKO, PERTTI (toim.) 2008: Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1167. Helsinki: SKS. 259 sivua.

Pasi Enges

Monitieteinen kylätutkimus oli 1960-luvulla yksi suomalaisen humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen uusista suuntauksista. Kylätutkimus oli mikrotason yhteisötutkimusta, jossa tavoitteena oli mahdollisimman kokonaisvaltainen näkökulma ja jossa ajallinen tarkastelutapa oli ensisijaisesti synkroninen, tutkimusajankohdasta lähtevä. Käytännössä monitieteisyys merkitsi yleensä sitä, että samassa kylässä toteutettiin eri tieteenalojen varsin itsenäisiä osaprojekteja, joiden tuloksista kokonaiskuva pyrittiin rakentamaan. (Ks. esim. Tommila & Heervä 1980; Kirkinen 1984.) Kyläprojektien yleisenä taustana oli huoli suomalaisen kyläkulttuurin häviämisestä Suomen nopean teollistumisen ja kaupungistumisen seurauksena.

Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen piirissä toteutettu kahden pohjoiskarjalaisen kylän monitieteinen tutkimushanke on osoittautunut kylätutkimusprojekteista pitkäikäisimmäksi. Valtimon kunnassa sijaitsevat Sivakkavaara ja Rasimäki ovat olleet esillä sekä lukuisissa projektin eri vaiheissa mukana olleiden tutkijoiden omista että projektin yhteisissä julkaisuissa. Kylän paikka -artikkelikokoelma on jo neljäs yhteisjulkaisujen sarjassa, jossa tutkijaryhmä on runsaan kymmenen vuoden välein esitellyt tutkimustuloksiaan. Edellinen artikkelikokoelma Kyläläiset, kansalaiset ilmestyi vuonna 1996 ja sen seitsemästä kirjoittajasta viisi on nytkin mukana. Vilkaistu aiempien julkaisujen (1973, 1984) kirjoittajakuntaan osoittaa, että tutkijaryhmän ydin on vaihtunut hitaasti, mikä kieli sekä tutkijoiden henkilökohtaisesta sitoutumisesta projektiin että heidän tutkimuskohteita koskevan asiantuntemuksensa pitkäaikaisesta karttumisesta.

MISSÄ ON KYLÄN PAIKKA?

Kylän paikka -teoksella on kaksi päätavoitetta. Niistä ensimmäinen liittyy selkeästi tutkimuksen kohteina oleviin kyliin, vaikka myös jonkinasteinen yleistettävyyden (tai ainakin yleistettävyyden arviointi) näyttää olevan kirjoittajien tavoitteena. Kirjassa pyritään tekemään näkyviksi prosessit, joiden puitteissa maaseutuyhteisöt ja niiden kulttuurit nykypäivänä rakentuvat. Kyliä tarkastellaan muuttuvina tiloina, joiden konstruointi ja olemassaolo eivät ole sidoksissa pelkästään maantieteellisiin koordinaatteihin. Elinkeino- ja sosiaalisten rakenteiden muuttuminen ja väestön väheneminen eivät merkitse kylän häviämistä, kuten vielä 1900-luvun lopulla oli tapana ennustaa. Kylä toteutuu myös muualla, erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa, muistoissa ja mielikuvissa.

Toinen tavoite suuntautuu kylätutkimuksen prosessiin. Neljälle vuosikymmenelle ulottuvan tutkimusprosessin aikajänne tuo näkyviin erilaisia tutkimuksen ja tulkinnan painopisteitä, jotka on otettu itsereflektiivisen tarkastelun alle ja suhteutettu sekä yhteiskunnan muutoksiin että tieteen muuttuviin paradigmoihin. Näin tullaan samalla reflektoineeksi yleisemmin suomalaisessa yhteiskunta- ja kulttuurintutkimuksessa tapahtuneita muutoksia.

Kirjan artikkelit on ryhmitelty neljän käsitteen, ”Muutos”, ”Esitys”, ”Kokemus” ja ”Kehitys”, alle. Tutkimusprojektin tieteidenvälisyys korostuu yhteisissä ongelmanasetteluissa ja edellä olevat käsitteet kuvaavatkin tieteenalarajoja paremmin tutkijoiden lähestymistapoja. Tulkinta osoittautuu artikkelikokoelman avainkäsitteeksi. Sekä tutkimuksen kohteiden että tutkijoiden eri aikoina esittämät tulkinnat ovat väistämättä moniäänisiä ja ristiriitaisia. Tutkimuksessa on päästy vaiheeseen, jossa tämä on hyväksyttävissä faktana, ei tutkimuksen heikkoutena tai epäonnistumisena.

”Muutos”-otsikon alle sijoittuvat Pertti Rannikon Sivakan metsiä ja niiden käyttöä sekä Tapio Hämysen Rasimäen kylän historiaa käsittelevät artikkelit. Tarkastellessaan Sivakan metsiä avoimina ja suljettuina tiloina Rannikko nojautuu toimintatilan käsitteeseen. Aiemmin metsien käyttöä sääntelivät ennen kaikkea maanomistusolot ja metsäteollisuus, nykyään metsästäys, kalastus ja muu virkistyskäyttö sekä luonnonsuojelu. Metsiä hyödyntävät pääasiassa muut kuin Sivakan kolmisenkymmentä ympärivuotista asukasta. Niinpä kylä onkin näyttäytynyt kirjoittajalle eri aikoina eri tavoin: ensin metsäteollisuuden työllistämänä tuotantokylänä, sitten kuihtuvana asumiskylänä ja nykyisin metsissä, soilla ja järvien rannoilla toteutuvana pistäytymiskylänä. Hämysen keskeinen tutkimuskysymys kuuluu: ”Mikä on kylä, missä yhteydessä ja kenelle?” Hän käy läpi (lähinnä tilastolliseen ja asiakirja-aineistoon nojautuen) Rasimäen historian 1800-luvun alun yhden talon kylästä EU-aikaan.

MENNEISYYDEN KADOTTAMISEN TAITO

”Esitys”-osioon sisältyvässä artikkelissaan Seurattu Sivakka – miten mennyt muuttuu ja merkitykset vaihtavat paikkaa Seppo Knuutila lähtee liikkeelle havainnosta,

että samaakin kohdetta koskevat kuvaukset ja analyysit tuottavat eri aikoina täysin erilaisia tuloksia. Menneisyyden ja paikallisuuden tulkinnat ovat sidoksissa konteksteihin joissa ne tuotetaan, ja on aiheellista kysyä, onko tutkimuskohde nykyään lainkaan sama kuin alun perin. Nykyisyydessä menneisyys rakentuu moniäänisesti ja kylät sekä fyysisinä että mentaalisisina paikkoina saavat merkityksensä ihmisten elämästä, kokemusten ja kertomusten kautta välitettynä. Mistä tahansa kiintopisteestä kuvaa rakennetaankin, vaikuttamassa on aina erilaisia ja eriaikaisia näkökulmia sekä keskenään ristiriitaisia näkemyksiä. Pitkän tutkimusprosessin päämäärä ei voi olla tyhjentävä kokonaiskuvaus, vaan päinvastoin yhä monimutkaisemmaksi käyvä tulkintojen kirjo.

Knuutila analysoi artikkelissaan myös sivakkalaisen Lempi Häkkisen kirjoittamaa *Elämäni Kylä* -kirjaa, joka tutkijan sanoin ”on osoittautunut kerrassaan ainutlaatuisiksi rinnakkaistekstiksi” eriaikaisten haastattelu- ja tulkinta-aineistojen rinnalla luettuna. Muistelmateos avaa kylän ja sen asukkaiden arkeen sellaisia näkökulmia, joita esimerkiksi tutkimushaastatteluissa on vaikeata tai mahdotonta tavoittaa.

Niin ikään ”Esitys”-otsikon alle sijoittuva Sinikka Vakimon artikkeli koskee median roolia kylistä käydyssä keskustelussa. Minkälaisiin kyliä määrittäviin diskursseihin media on sitoutunut tutkimusprojektin eri vaiheissa, ja minkälaisina mediaviesitit näyttäytyvät suhteessa tutkijoiden ja kyläläisten puhetapoihin? Vakimo painottaa lähestymistavassaan sukupuolinäkökulmaa. Analyysin keskiössä on Pientilan emäntien iltamat -televisio-ohjelma (1975), joka esitti Sivakan ja Rasimäen erityisesti naisten kylinä, ja siihen sekä syrjäseutujen kyliin laajemmin liittynyt lehtikirjoittelu. Analysoituaan myös tämän ohjelman jälkeen tehtyjä TV-ohjelmia ja lehtikirjoituksia kirjoittaja päätyy kuitenkin toteamaan, että median diskursseissa kylien esittäminen menneisyyden kylinä on ollut keskeisempää kuin niiden sukupuolittaminen. Menneisyysdiskurssi korostui erityisesti Sivakan esittämisessä perinnekylinä tai kummittelukylinä 1990-luvun mediassa. Kylien määrittely tiedotusvälineissä jatkuu edelleen ja median nopea kehitys vuorovaikutteisemmaksi sekä sen mukana julkisen ja yksityisen rajan hämärtyminen tulevat epäilemättä tuottamaan uudenlaisia määrittelyn muotoja ja tapoja.

KOKEMUS JA KEHITYS

Hannu Itkonen ja Mikko Simula tarkastelevat artikkelissaan sivakkalaista ruumiinkulttuuria. Mitkä paikalliset tekijät ovat muovanneet sitä, minkälaisissa ympäristöissä ja miten on liikuttu, sekä miten liikkumisen ja liikkumisympäristöjen merkitykset ovat muuttuneet? Tarkastelu ei rajoitu organisoituun urheiluun, joka Sivakassa onkin käytännöllisesti katsoen hävinnyt, vaan laajemmin työhön ja arkeen, kalastukseen ja metsästykseen, sienestykseen sekä talkoisiin. Varsin yksiselitteisesti sen paremmin kilpaurheilu kuin kuntourheilukaan ei kuulu sivakkalaiseen elämänmenoon. Sen sijaan toimeentulon saaminen maasta, ulkotyöt ja luonnossa liikkuminen ja siellä pärjääminen ovat arvostettuja, joskin niiden merkitykset vaihtelevat yksilöstä toiseen. Itse asiassa arkinen liikkuminen ja ruumiillinen työ ovat keskeisiä tekijöitä ympäris-

tösuhteen ja ympäristölle annettujen merkitysten muotoutumisessa. Vakiintuneen asujaimiston ohella kirjoittajat kiinnittävät huomionsa paluumuuttajiin, kesäasukkaisiin ja turisteihin. Näiden mukanaan tuomilla käsityksillä ja käytänteillä on ollut vaikutusta kyläläisten ympäristösuhteeseen.

Sivakassa ja Rasimäessä lomiaan viettävät ovat Marjaana Väisäsen aiheena. Lomalaiset saapuvat kesäisin kyliin pääasiassa sukulaisuussuhteiden tai muiden yhteyksien vuoksi. Lomalaiset ovatkin varsin yhtenäinen ryhmä, sillä suurin osa on entisten kyläläisten jälkeläisiä. Varsinaisia lomakäyttöön rakennettuja mökkejä ei juuri ole, vaan lomailijat majoittuvat joko ympärivuotisesti asuttuihin tai loma-asunnoiksi kunnostettuihin asuinrakennuksiin. Artikkelissa käydään läpi lomalaisten arkea, aktiviteetteja ja paikkoja sekä yhteyttä sukuun ja kylään. Paikan tuttuus ja kotona olemisen tunne ovat tekijöitä, jotka ensisijaisesti houkuttelevat lomailijoita palaamaan tutkimuskyliin.

Kolmantena kokemukseen keskittyvänä tekstinä on Heidi Kilpeläisen Perheen paikka. Kirjoittaja on haastatellut äitinsä puoleista lähisukua neljässä sukupolvessa löytääkseen paikkasuhtetta ylläpitäviä ylisukupolvisia kertomuksia. Sivakkalaisten uskomustarinoiden, muistelmien ja perhekertomusten kautta voi myös nuoremmille sukupolville syntyä aktiivinen ja merkityksellinen suhde sellaiseen paikkaan, joka ei kuulu heidän omakohtaisen kokemuksensa piiriin.

”Kehitys”-osioon on sijoitettu vain yksi artikkeli, Jukka Oksan Kehittäjät kylässä. Vaikka tutkimusprojektin ensimmäinen raportti (1973) oli yhteiskuntasuunnittelun tarpeisiin tehty tilaustyö, on tutkijaryhmä alusta alkaen pitäytynyt perustutkimuksessa, jonka tehtäviin ei ole kuulunut kyläläisten osallistaminen, neuvonta tai toimintaan sitouttaminen. Oksa pohtiikin artikkelissaan sitä, miten kehittäminen on kylissä ymmärretty ja ketkä on kulloinkin mielletty kehittäjiksi. Keskeistä on toisaalta yhteiskunnan ja sitä edustavien poliitikkojen osuus, toisaalta kylistä itsestään nouseva kansalaisaktiivisuus.

KYPSYNEITÄ NÄKEMYKSIÄ

Tutkimusprojektin neljän tähän mennessä ilmestyneen julkaisun otsikot ovat kuvaavia. Ensimmäinen oli ”raportti”, toinen ”tutkimuksia”, kolmas ”tulkintoja” ja nyt ”uusia tulkintoja”. Näkemykset siitä, mitä kylissä pitää ja voi tehdä ja mitä niistä voi sanoa, ovat vuosikymmenien saatossa muuttuneet. Nyt arvioitavana olevassa julkaisussa korostuu tieteidenvälisyys: monet aihepiirit, ongelmat ja tutkimustulokset toistuvat artikkelista toiseen, mutta tarkastelukulmat vaihtuvat. Kokonaisuutena kirja tarjoaa lukijalle kypsyneitä näkemyksiä siitä, minkälaisia voivat olla pitkäkestoisen kenttätutkimusprojektin premissit, kysymykset ja saavutukset.

Tyhjentävän kuvauksen laatiminen, saati kylien kohtaloiden ennustaminen ei ole nykypäivän kylätutkimuksen tehtävä. Nähtäväksi jää, mikä on Sivakkavaaran ja Rasimäen tilanne vaikkapa kymmenen vuoden kuluttua; Kylän paikka -teoksessa ei ainakaan povailta tutkimusprojektin päättymistä. Tulevaisuudessa tutkijoita motivoivat uudenlaiset tiedonintressit ja silloin myös kylien paikat, menneisyys ja nykyisyys näyttävät uusien tulkintojen valossa.

KIRJALLISUUS

- ALANEN, ILKKA & ALANEN, LEENA & HIRVONEN, TAUNO & HÄMÄLÄINEN, TERTTU & LAAKSONEN, PEKKA & OKSA, JUKKA, SIISIÄINEN, MARTTI & WINTER, ANNE-MARIE 1973: Sivakka ja Rasimäki. Raportti pohjoiskarjalaisesta kylästä. *Demokraattinen suunnittelu*. Helsinki: Suomen demokraattiset lakimiehet ja Yhteiskuntasuunnittelun seura.
- KIRKINEN, HEIKKI (toim.) 1984: *Kolme kylää. Kertomus erään kulttuuritutkimuksen taustasta, työstä ja tuloksista*. Helsinki: Otava.
- KNUUTTILA, SEPPO & LIIKANEN, ILKKA & RANNIKKO, PERTTI & ITKONEN, HANNU & KOISTINEN, MERJA & OKSA, JUKKA & VAKIMO, SINIKKA 1996: *Kyläläiset, kansalaiset. Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 114. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- RANNIKKO, PERTTI & OKSA, JUKKA & KUIKKA, MATTI & KNUUTTILA, SEPPO & HEIKKINEN, KAIJA & ESKELINEN, HEIKKI 1984: *Yhteiskunta kylässä. Tutkimuksia Sivakasta ja Rasimäestä*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 61. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- TOMMILA, PÄIVIÖ & HEERVÄ, ISMO (toim.) 1980: *Muuttuva kylä. Turun yliopiston kylätutkimusryhmän loppuraportti*. Tietolipas 84. Helsinki: SKS.

Filosofian maisteri Pasi Enges on folkloristiikan päätoiminen tuntiopettaja Turun yliopistossa.